

Blahoslav Kraus

Sposób życia współczesnej młodzieży a możliwości wpływania na styl życia

Przez sposób życia rozumie się kompleks wszystkich czynności ludzi, za pośrednictwem których realizuje się i zaspakaja swoje potrzeby. Ta mozaika wszystkich możliwości życiowych daje współcześnie odpowiedź na pytanie, jakie cele i jaki sens nadaje człowiek swemu życiu.

Sposób życia konkretnego człowieka kształtuje się pod wpływem czynników wewnętrznych (indywidualne właściwości danej płci, intelektu, temperamentu, stanu zdrowia), i zewnętrznych (środowisko, w którym wyrasta, tradycji kulturowych, stosunków ekonomicznych i politycznych w społeczeństwie). W ostatnich latach na kształtowanie sposobu życia mają widoczny wpływ: postęp naukowo-techniczny, postęp cywilizacyjny - ale w wielu przypadkach jest on negatywny. Dewastacja środowiska życiowego człowieka, eksplozja informacyjna, mass media, narkotyki, choroby itd. alarmują i wywołują konieczność wpływania na myślenie o zdrowym sposobie życia.

Zdrowy sposób życia jest zorientowany na życiowy rytm (obciążenia fizyczne i psychiczne), dyscyplinę ruchu (aktywna kultura fizyczna), aktywność duchową (kulturalne zainteresowania, samokształcenie), kierowanie życiem i racjonalne wykorzystanie możliwości.

Wszelka aktywność w ciągu każdego dnia, w swoim przebiegu, przedstawia bardzo urozmaiconą mozaikę. Można je zaliczyć do kilku podstawowych kategorii:

- a) aktywność zorientowana na pracę, zawód i przygotowanie do niej,
- b) aktywność związana z rodziną,
- c) działalność w zakresie zainteresowań (wszelkie formy relaksu, zabawy),
- d) działalność ukierunkowana na życie społeczne (włączanie do stosunków obywatelskich, pełnienie ról społecznych, funkcji),

e) działalność dotycząca podstawowych potrzeb biologicznych i higienicznych.

Sposób życia można charakteryzować także z punktu widzenia zamierzonych czynności. Może chodzić w zasadzie o ukierunkowanie na:

- a) przyrodę, środowisko fizyczne,
- b) pracę, wytwarzanie wartości,
- c) siebie (wyraża się w kształceniu, systemie wartości),
- d) otoczenie socjalne, stosunek do innych ludzi.

Pojedyncze działania dają życiu kierunek (np. egoistyczny, altruistyczny) a także odpowiedź na to, jakie jest nasze życie - jednostronne czy bogate? Bogactwa nie można w żadnym przypadku mierzyć wielością rzeczy, którymi się otaczamy, ale spektrum czynności i pracą albo czasem wolnym.

Sposób życia młodzieży jest zawsze zwierciadłem epoki, warunków w jakich żyje. Wszystkie zmiany społeczne ostatniego okresu, szybkie tempo życia, łączenie wszystkich tendencji - dysproporcji i harmonii nie mogły pozostać bez wpływu na współczesną młodą generację. Młody człowiek musi mieć wokół siebie coś stabilnego. Jeżeli wszystko wokoło jest w ciągłym ruchu proces dojrzewania staje się bardzo złożony. Młodzież boi się najbardziej katastrof ekologicznych, wojny i chorób (AIDS), to wszystko sprawia, że chce szybko żyć, jak najwięcej użyć, włącznie z używaniem narkotyków.

Jeśli chcemy poznać ten obiektywny stan i wprowadzić zmiany w ramach procesu wychowania, to podstawą musi być wniknięcie w świat młodzieży i zrozumienie jej. Ciągłe piszemy i mówimy o młodzieży, do młodzieży, ale mówimy z nią za mało. A akurat chęć poznania sposobu jej życia jest celem naszych badań, które przeprowadziliśmy w dwóch etapach (listopad 1989 i dwa lata później).

Analizowana grupa badanych 1.500 młodych chłopców i dziewcząt w wieku 14-18 lat wypowiadała się swobodnie o swoich problemach życiowych, o swoich największych kłopotach, kto pomaga im te kłopoty rozwiązywać i gdzie widzi ich przyczyny. Prawie 10% respondentów zgłosiło, że nie odczuwa żadnych problemów.

Analiza uzyskanych danych przyniosła znaczne możliwości badawcze. Tu uwzględnimy z nich tylko te najważniejsze i najbardziej interesujące. Wszystkie problemy życiowe młodych ludzi można zgrupować w następujących podstawowych kategoriach:

- a) problemy związane z własną osobowością (psychiczną i fizyczną),
- b) problemy w obszarze stosunków interpersonalnych (z rodzicami, wychowawcami i rówieśnikami),
- c) problemy związane z działalnością (w czasie nauki, w czasie wolnym),
- d) problemy wynikające z funkcjonowania instytucji (szkoła, rodzina),
- e) problemy odzwierciedlające sytuację ogólnospołeczną.

Konkretne wyniki prezentuje poniższy przegląd:

Tabela 1. Kategorie problemów życiowych i częstotliwość ich występowania

Kategorie problemów życiowych	Częstotliwość występowania					
	1989			1991		
	Chł.	Dz.	Śred.	Chł.	Dz.	Śred.
1. Powodzenie w szkole	31,0	35,1	33,5	29,3	31,8	30,3
2. Ogólnospołeczne	31,0	25,0	28,5	10,4	4,5	7,2
3. Rodzinne	14,8	26,0	20,0	19,6	30,4	26,6
4. Szkolne, pozalekcyjne	17,2	18,2	17,6	15,1	14,7	14,9
5. Stosunek do drugiej płci	10,6	21,0	16,5	16,3	24,7	21,3
6. Brak wolnego czasu	8,0	9,7	9,3	5,2	4,1	4,6
7. Zdrowotne	11,0	7,1	8,9	7,3	5,9	6,7
8. Wykorzystanie czasu wolnego	14,9	3,1	7,9	5,6	2,4	4,0
9. Psychiczne	3,9	8,9	6,5	6,7	10,3	8,9
10. Stosunek do rówieśników	4,0	8,5	6,3	7,0	9,4	8,9
11. Stosunek do wychowawców	9,0	3,2	5,9	9,9	7,6	9,1

Najczęstszymi problemami, jak dało się tu zauważyć, są problemy związane w jakiś sposób z kształceniem i powodzeniem w szkole. Respondenci widzieli: brak postępu w poszczególnych przedmiotach (przede wszystkim w matematyce, informatyce), poczucie przeciążenia i nieopanowanie materiału, niesprawiedliwe ocenianie, brak umiejętności efektywnego uczenia się. Niektórzy dostrzegali np. konieczność opanowania obowiązkowej lektury.

Największe zmiany nastąpiły w zakresie problemów ogólnospołecznych. W roku 1989 r. więcej badanych przejawiało niepokój (złożona sytuacja ekonomiczna, niedostatek towarów, niedostatek asortymentu, niemożliwość realizacji swoich pragnień itd., całkowity brak wolności. Wyraźny spadek tych problemów w roku 1991 można tłumaczyć optymistycznym widzeniem dnia współczesnego i przyszłości. Młodzież akcentuje nowe możliwości wymiany informacji i wartości kulturalnych w ramach Europy, świata, wolność podróżowania. Wydaje się, że mniej obawiają się rekwalfikacji czy krótkotrwałego bezrobocia.

Często występowały problemy związane z życiem w rodzinie. Chodzi przede wszystkim o konflikty z rodzicami (częściej z ojcem), brak zainteresowania ze strony rodziców (poczucie osamotnienia).

Dalszy obszar tworzą stosunki interpersonalne poza rodziną. Mówi się przede wszystkim o problemach stosunku do drugiej płci (rozejście, niemożność nawiązania kontaktu). Problemy stosunku między rówieśnikami są określone przede wszystkim wyraźnymi tendencjami egoistycznymi. Pogorszenie, przy porównaniu obu badań, można zauważyć w stosunku do wychowawców.

Związana jest z tym, w jakiej mierze, i grupa problemów dotyczących szkoły, jej funkcjonowania jako instytucji (kwestia rozkładu godzin, obowiązkowy udział w różnych akcjach itd.).

Dalsze obszary życiowych problemów młodzieży są związane z czasem wolnym. Część widzi głównie trudności w tym, że ma go bardzo mało, w mniejszej części chodzi o różne komplikacje związane z działalnością w czasie wolnym (złe warunki, niedostateczne wyposażenie, a także realizacja zainteresowań pod presją).

Za ważne, chociaż mniej reprezentowane uważamy problemy fizyczne i psychiczne. Chodzi o urazy, długotrwałą chorobę, normy obowiązujące płęć, otyłość; w sferze psychicznej wyraźnie podnoszono stany depresyjne, strach przed szantażem, niezaspokojenie seksualne.

Pojawiło się też szereg interesujących kwestii związanych z wiekiem i płcią. Im starsi respondenci, tym więcej jest trudnych problemów o charakterze społecznym. I odwrotnie, z wiekiem ubywa problemów z nauczaniem, ze stosunkiem do drugiej płci. Problemy ogólnospołeczne zdrowotne, z wykorzystaniem czasu wolnego, pojawiają się częściej u chłopców. Przeciwnie życiowe problemy w rodzinie i w stosunku do rówieśników, do drugiej płci sprawiają więcej kłopotów dziewczętom.

Interesujące i inspirujące wnioski przyniosła analiza przyczyn powyższych problemów:

Tabela 2. Kategorie przyczyn problemów życiowych

Przyczyna	Rok	
	1989	1991
Osobista	30,8%	50,7%
Szkoła, nauczyciele	22,5%	13,0%
Obecne społeczeństwo	21,4%	8,1%
Rówieśnicy	15,2%	8,3%
Rodzina	10,1%	14,0%
Stan zdrowia	-	3,0%
Poprzednie społeczeństwo	-	3,1%

Różnice z punktu widzenia płci przejawiały się w tym, że dziewczęta w większej mierze widzą przyczyny w rodzicach, chłopcy w nauczycielach. Dążenie widzenia przyczyny w sobie samym zmniejsza się wraz z wiekiem. Podobną tendencję wykazuje także szkoła i nauczyciele jako winowajcy. Przeciwnie liczba tych, którzy widzą przyczyny w rodzicach i w społeczeństwie wzrasta z wiekiem.

Pomocy w rozwiązywaniu problemów młodzież szkół średnich doświadcza z dużymi trudnościami. Poniższy przegląd wskazuje, że w większości jest skazana na samą siebie.

Tabela 3. Kategorie pomocy w rozwiązywaniu problemów życiowych

Pomocy w rozwiązywaniu problemu udzielili	Rok 1989	Rok 1991
Pomogli sobie sami	54,4%	41,3%
Rodzice	16,1%	13,6%
Przyjaciele	16,0%	27,2%
Tylko matka	4,9%	7,5%
Tylko ojciec	2,5%	1,4%
Rodzeństwo	2,3%	4,8%
Wychowawcy	1,4%	2,1%
Inne osoby	3,4%	2,1%

Do przemyśleń musi skłonić to, że na ostatnim miejscu jako doradzący znajdują się wychowawcy. Z punktu widzenia płci nie dziwi to, że dziewczęta mają częstsze oparcie w matce, ale także i to, że w przyjaciółkach, czy również i to, że chłopcy przeciętnie w 60% swoje problemy rozwiązują sami.

Badania wykazały, że mamy obecnie przed sobą chłopców i dziewczęta z szeregiem istotnych problemów życiowych, młodzież o innych tendencjach w zakresie wykorzystania czasu wolnego, innym stosunku do pracy, do kształcenia, do zmieniającego się systemu wartości. Potwierdziło się jednoznacznie, że bardzo mało słuchamy młodych a jeszcze mniej im pomagamy.

Im bardziej wymagające i złożone jest życie, tym bardziej wymagające, ale głównie poważniejsze jest przygotowanie do niego. Współczesny świat podzielony różnymi barierami i kłodami postępu naukowo-technicznego, wewnętrzne spustoszenie środowiska społecznego wytwarza złożone warunki dla wychowawczej działalności. Pedagogika nie potrafiła się dostatecznie adaptować do wszystkich tych zmian społecznych a zmiany te wyznacza wychowywany obiekt. Nie wystarcza oczywiście tradycyjny postępowanie wychowawczy.

Wydaje się, że ciągle orientujemy się na racjonalne sfery psychiki, sprwadzającej się do tego, aby przekazać jak najwięcej informacji, szkoła podkreśla głównie stronę treściową. Młodzi uczuciowo nie utożsamiają się z tym, co im przekazujemy i tak nie postępują według tego co im mówimy, ponieważ brakuje im doświadczenia i umiejętności oczekiwanych działań, brakuje przeżyć.

Nieprzypadkowo młodzież narzekała na niezrozumiałe studiowanie niektórych treści.

I w tym szkoła zostaje znacznym dłużnikiem młodzieży.

Faktycznie, jak potwierdziły badania, nie funkcjonuje w tym pojęciu poradnictwo. Mało uwagi poświęcamy środowisku, a przecież w nim przebiega nasze wychowawcze postępowanie, nie wykorzystujemy jego wielkiej siły formacyjnej (pedagogizacja środowiska). Musimy się także zmierzyć z tym, że współczesna młodzież przyjmuje z trudem tradycyjne wzory i ideały od przedstawi-

cieli starszej generacji. Nie umie również stawiać sobie konkretnych celów i dyscyplinować się.

Zyskać zaufanie młodej generacji można wszak jedynie zaufaniem, własną aktywnością. Ciągłe jest aktualna prawda, że kto chce wychowawczo postępować musi być przykładem. Młodzież musi własną i krytyczną aktywnością dojrzeć do pełnoprawności. Trzeba zabiegać o jej życzliwość, zyskiwać ją dla bliskich kształcących perspektyw. Uczyć ją poruszać się, obserwować i samodzielnie myśleć. Młodzież stoi w sytuacji jakiejś walki „społeczeństwa przyszłości” (wpływ rodziny, szkoły) z „społeczeństwem współczesności” (perspektywa nowego samodzielnego wkroczenia do innego środowiska społecznego).

Za zasadne uważamy całą orientację młodych ludzi na inne życiowe wartości niż ekonomiczne i konsumpcja. Młodzi przede wszystkim są niepewni wyższych sfer duchowych. Punktem wyjścia mogłoby być orientowanie siebie samego na system życiowych sfer (przyroda, społeczeństwo, kultura). Za mniej ważne uważamy kształtowanie sposobów przeciwstawiania się trudnościom życiowym, udzielanie rad w ich rozwiązywaniu. Z tym jest związane przygotowanie zorientowane na rozwiązywanie i rozwijanie pożądanych stosunków interpersonalnych.

Problemy młodych ludzi miałyby być punktem wyjścia dla naszego wpływu wychowawczego, powinniśmy przejawiać zainteresowania ich potrzebami, zabiegać o skuteczny dialog, tak aby młodzi się nie izolowali, nie stawali się apatycznymi i nie ulegali negatywnym wpływom tego świata.

Z oryginału czeskiego
przełożył
Zenon Jasiński

Blahoslav Kraus

Contemporary Young Generation's Life Style and Possibility of Influencing It

Summary

Threats and dangers of contemporary civilization, social upheaval during the process of political transformation, tempo of human life, negative patterns of behaviour are the phenomena that exert significant influence on the feeling of confusion among contemporary adolescents.

The author presents results of his research (1989-1991) in which he attempted to find answers to the questions: what life problems are encountered by 14-18 years-olds; how they try to solve them; what are the reasons for those problems and for the anxiety of the young generation.

Analysis of empirical material shows that only about 10% of the investigated population (1,500 people) do not have any problems. The questioned young people experience a strong feeling of loneliness within their families. Young people live in conflict with their families (mostly with their fathers); they experience problems connected with their age and sex and encounter difficulty in establishing social contact with young people of the same age (egoistic attitudes). They suffer from lack of interest on the part of their teachers (no possibility of close contact or dialogue) and school which feeds them with knowledge, but does not bring them up.

The investigated young people criticize contemporary society. When faced with problems, they are left to deal with them themselves (41.23%). Some seek help among their friends (27.2%). Unfortunately, only 13.6% receive help from their families (7.5% from their mothers, 4.8% from their brothers and sisters, and only 1.4% from their fathers). Unfortunately, very few young people receive help from their teachers (2.1%).

Results of the investigation should become a starting point for actions aimed at helping the young generation look for the sense of life and for their place in the surrounding world. Those are tasks for teachers and schools - they owe it to the young people.